

תוכנית הקורס ורשימת קריאה לקורס

סמסטר 3 שנה 2022

בית ספר: בית ספר הארי רדזינר למשפטים LL.B.

זכויות חברתיות וכלכליות – סדנה משותפת לאסירים ולסטודנטים

מרצים/ות:

עו"ד זיו לידרור zlidror@runi.ac.il

עו"ד שירן חסון shiran.amar@post.runi.ac.il

עוזרי/ות הוראה:

עו"ד שירן חסון shiran.amar@post.runi.ac.il

מספר הקורס:	סוג הקורס:	שעות שבועיות:	נקודות זכות:
--------------------	-------------------	----------------------	---------------------

10485	בחירה	2	4
-------	-------	---	---

דרישות הקורס:	קוד קבוצה:	שפת לימוד:
----------------------	-------------------	-------------------

עבודה מסכמת	223104851	עברית
-------------	-----------	-------

נושאי הקורס

תיאור הקורס

אופיו הייחודי של הקורס: ביסוד פיתוח קורס זה מצויה הבנת ההזדמנות הטמונה בלמידה משותפת ושוויונית של קבוצות שונות באוכלוסייה שאינן זכות לפגוש האחת את השנייה במסגרות אחרות. בהתאם לכך, נבנה קורס זה שמיועד לכ-30-20 משתתפים, **כמחציתם סטודנטים וכמחציתם אסירים**, אשר ילמדו יחד באופן המאפשר היכרות הדדית בין הקבוצות, שיח וחיפה לעמדות ורעיונות שונים. הקורס יקנה למשתתפים 4 נ"ז (כמחציתן בגין כ-26 שעות אקדמיות וכמחציתן בגין עבודה צוותית מסכמת שתפורט להלן ואשר עליה יעבדו המשתתפים במפגשים צוותיים, נוסף על מפגשי הקורס). הנ"ז יכללו במסגרת מכסת קורסי הבחירה העומדת לסטודנטים **ויזכרו במסגרת מכסת השעות הנדרשת לתואר גם לאסירים שיתקבלו בהמשך ללימודי משפטים באוניברסיטת רייכמן.**

הקורס יתפרש על פני 7 מפגשים שבועיים בני 4 שעות אקדמיות, במהלך סמסטר הקיץ, חלקם

באוניברסיטת רייכמן וחלקם בתוך כתלי הכלא. בנוסף, ידרשו צוותי הסטודנטים והאסירים להיפגש עוד מספר פעמים לאחר תום סמסטר הקיץ לצורך הכנת העבודה המסכמת. המפגשים הצוותיים ייקבעו בתיאום שב"ס וסגל הקורס, תוך שאיפה שחלקם יתקיימו באוניברסיטת רייכמן וחלקם בין כתלי הכלא.

בגין כל אלה יקנה הקורס למשתתפים 4 נ"ז.

תוכן הקורס:

הקורס יעסוק בנושא המשפטי של **"זכויות חברתיות"** שמחד, הינו תחום אשר הולך ומתפתח בשנים האחרונות וככזה הוא יכול לעניין את שתי קבוצות האוכלוסיה ולצד זאת, לכל אחת מהן פרספקטיבה ייחודית אודותיו, אשר תוכל לתרום להעמקת הלמידה וכן להעמקת ההיכרות בין הקבוצות.

הכרה בזכויות חברתיות דוגמת הזכות לקיום בכבוד, לבריאות, למזון ולשתיה, לדיור וקורת גג, לחינוך, לבטחון סוציאלי ולתעסוקה, מאפשרת הגנה משפטית על אוכלוסיות מוחלשות שחיות בעוני. פעמים רבות ללא הכרה זו – אין כל משמעות להכרה בזכויות פוליטיות-אזרחיות של אוכלוסיות אלה (או בלשונו של השופט זמיר: "צריך שכל אדם יהיה שבע, כדי שיוכל ליהנות, למעשה ולא רק להלכה, מזכויות האדם..."[1]). בקורס נציג את הרקע התאורטי להכרה בזכויות אלה, נסקור את ההתפתחויות בישראל ובמדינות נבחרות בעולם באשר להכרה בזכויות אלה ולמעמדן המשפטי, נתמקד בזכויות נבחרות ונבחן שאלות מעשיות המתעוררות מההכרה בזכויות אלה, דוגמת עלות ההכרה בזכויות אלה, תפקיד המשפט בהגנה עליהן ואופן ההסדרה הראוי (הכרה חוקתית לעומת חקיקה וכד').

[1] בג"צ 164/97 קונטרם בע"מ נ' משרד האוצר פ"ד נב (1) 289, פסקה 42 (1998).

מטרות הקורס

לקורס שני אדנים מרכזיים: **מבחינה תוכנית**, מטרת הקורס היא הקניית ידע משפטי אודות התחום ההולך ומתפתח של זכויות חברתיות, תוך פיתוח חשיבה ביקורתית על תפקיד מערכת המשפט – על הגופים והכלים השונים בתוכה – בהגשתן. **מבחינה תהליכית**, מטרת הקורס היא לאפשר מפגש בין שני קהלי היעד – הסטודנטים והאסירים – ששניהם נמצאים בקורס זה במעמד שווה כסטודנטים (לעומת המצב בסדנאות המועברות בין כתלי הכלא על-ידי סטודנטים). מפגש שכזה יאפשר לא רק חשיפה ראשונית לקבוצה ה"שונה", אלא היכרות מעמיקה יותר, שתושג בין היתר באמצעות למידה מבוססת דיון ושיתוף. שיאו של התהליך יהיה בעבודה צוותית מסכמת של הקורס שתפורט להלן, בה ידרשו צוותים משותפים של סטודנטים ואסירים למספר מפגשים ועבודה משותפת.

נוסף למטרות אלה, האמונה ביסוד הקורס היא שהשותפים בו הם שגרירים שיוכלו להפיץ את תפיסתו ולהרחיב את השפעתו על אסירים וסטודנטים שאינם לומדים בקורס ואף על סגלי שני הגופים ובאלה לתרום, ולו במעט, להסרת המחיצות הקיימות בחברה הישראלית בכללותה.

מבנה ציון הקורס

נהלי נוכחות

נוכחות והכנה לשיעורים, לפי רשימת הקריאה המצורפת, הינם בגדר חובה. כך גם, הגעה למפגשים צוותיים לצורך עבודה על הפרוייקט המסכם.

הרכב הציון

1. השתתפות פעילה (ומבוססת על חומרי הקריאה) בשיעורים – 40%
2. הגשת ניירות עמדה קצרים (מטלות קטנות) – 10%
3. עבודה צוותית מסכמת – 50%
4. ציון מיטיב עד 5 נקודות.

מטלות הקורס

- **השתתפות פעילה:** רכיב מרכזי זה הוא תנאי למעבר הקורס. המשתתפים ידרשו לקרוא לקראת המפגשים ולהצליח לבטא את הבנתם ועמדתם המנומקת בפני יתר המשתתפים (מרכזיותו של רכיב זה נובעת מהמטרות התהליכיות של הקורס, כפי שפורטו לעיל).
- **מטלות קטנות (ניירות עמדה קצרים):** המשתתפים ידרשו להגיש במהלך הקורס 2 מטלות (עד עמוד אחד) שמטרתן לסייע בניבוי נושא העבודה המסכמת. כמו כן מי שיבחר, יוכל להגיש מטלה שמתייחסת לחומרי הקריאה לקראת השיעור (עד עמוד וחצי. ההגשה תעשה עד למועד השיעור שידון בנושא).
- **עבודה צוותית מסכמת (נייר עמדה מסכם):** העבודה תבוצע בצוותים מעורבים (אסירים וסטודנטים) ותתמקד באחד מהתחומים שנלמדו. לצורך הכנת העבודה יש לשריין לכל הפחות את המועדים הבאים לצורך 5 מפגשים משותפים בני 4 שעות אקדמיות כל אחד, במועדים הבאים:

5.9.22; 7.9.22; 12.9; 14.9; 19.9; 21.9.

בתום המפגשים תוגש עבודה כתובה. בעבודה ידרשו המשתתפים להציג המצב הקיים (תוך יישום השיח של זכויות חברתיות - העדר הגנה/הגשמת הזכות), להצביע על הקושי לדעתם במצב זה בהתבסס על החומרים שנלמדו ולהציע פתרון משפטי (דוגמת הצעת חוק). מועד הגשת העבודה והנחיות מפורטות ימסרו במהלך הקורס. בכל אופן, העבודות יוחזרו עד למועד המפגש המסכם שיערך **בתאריך 29.9.22 9:00-13:00** (טווחי בטחון כמו בשיעורים לעיל).

יש להיערך גם למועד טקס סיום שיתקיים במהלך חודש אוקטובר (תאריך משוער בשלב זה - 19.10.22).

דרישות מעבר

- השתתפות פעילה בשיעורים (ראו פירוט לעיל)
- ניירות עמדה
- עבודה צוותית מסכמת

-

דרישות נוספות

-

על המשתתפים להתעדכן לפני כל שיעור (סטודנטים יידרשו להתעדכן באמצעות הדוא"ל או אתר הקורס לפני כל שיעור והמרצה תדאג להעביר את תוכן ההודעות וחומרי הקריאה באמצעות דוא"ל לקצינת החינוך האחראית שתעבירה לאסירים המשתתפים בתוכנית).

תפוקת למידה

עם השלמת הקורס בהצלחה, יוכלו המשתתפים בקורס:

- להגדיר מהן זכויות חברתיות-כלכליות ויכולו להתמודד עם ההגדרות השונות המוצעות כיום למונח זה.
- לתאר ולהסביר את התפתחות ההכרה בזכויות חברתיות כחלק מזכויות האדם והאזרח ואת המציאות המשפטית (בפרט של אוכלוסיות מוחלשות) העומדת ברקע הכרה זו.
- לתאר ולהסביר את הצעות החוק, דברי החקיקה ופסקי הדין המתייחסים לזכויות אלה.
- לגבש לעצמם תפיסה משפטית בדבר מקומו של המשפט בהגנה על זכויות אלה, נוכח הפרמטרים השונים שנדונו בקורס (כגון עלות ההגנה עליהן, אופן ההסדרה הראוי – חוקי יסוד/חקיקה/חקיקה שיפוטית, האוכלוסיות המושפעות מהגנה זו וכד')
- להציע ניתוח בסיסי שיבטא ישום של תפיסה זו בהתייחס לזכויות חברתיות ספציפיות, באופן מובנה, מנומק ומבוסס מקורות משפטיים (בדומה ליישום שנדון ותורגל בשיעורים).
- לעשות שימוש במיומנויות משפטיות שרכשו/פיתחו בקורס, כגון מחקר משפטי וכתובה משפטית (הכוללת ביסוס והנמקה).
- לומר לעצמם כי הכירו באופן לא היררכי אנשים שעד כה סביר ששמעו עליהם כ"ילדי שמנת"/"נאשמים".
- לעמת עצמם עם עמדות המוצא שלהם כלפי אוכלוסיה זו, אל מול עמדותיהם לאחר הקורס.
- להצביע על תרומת המפגש עם הקבוצה השניה וחשיפתם לנקודת מבט אחרת להבנתם את החומר ולעמדתם בנושא הנלמד.

שעות קבלת מרצה

גמיש, בתיאום מראש.

שעות קבלת מתרגל

גמיש, בתיאום מראש.

פרטי עוזר הוראה

הערות נוספות

**יתכנו שינויים בחומרי הקריאה והרכב השיעורים בהתאם לעדכון החומרים ולז"ז מרצים אורחים.
סילבוס סופי ינתן למשתתפי הקורס עם תחילת הקורס **

רשימת קריאה

מבנה הקורס ורשימת קריאה:

- עיקר הקריאה בשיעורים ייעשה בשלב העבודות המסכמות ולכן רשימת הקריאה מחולקת לחומרי חובה תחת כל שיעור ובהמשך (תחת כותרות זהות) תוכלו למצוא חומרים שהם בגדר קריאת רשות במהלך הקורס ויוכלו לשמש אתכם כנקודת התחלה לעבודות המסכמות.
- ***מקורות שלא מופיע לידם קישור אלקטרוני ומודגשים בוורוד – נמצאים באתר הקורס בהתאם לחלוקה הנושאת. מקורות שמודגשים בצהוב – בספרייה. (חומרי חובה מבין אלו – יודפסו מראש עבור האסירים המשתתפים בקורס וחומרי הרשות מביניהם יועברו, ככל שיידרש, על-ידי המרצה לקצינת החינוך האחראית שתעבירה לאסירים).

• **מפגש ראשון (18.7.22 - שיעורים 1+2): היכרות ורקע –**

1. שיעור 1: ההצדקות והמקורות הנורמטיביים להכרה בזכויות אדם ("אמנה חברתית", משפט בינלאומי ומשפט מדינתי):
  - יובל אלבשן **פרקליטי העשוקים** עמ' 35-38 (2014).
  - ההכרזה האוניברסאלית בדבר זכויות האדם, סעיפים 22-28 (1948). [ליחצו כאן](#).
  - האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (ICCPR) **כתבי אמנה** 1040, כרך 31, בעמ' 269. [ליחצו כאן](#).
  - האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (ICESCR), **כתבי אמנה** 1037, כרך 31, בעמ' 205. [ליחצו כאן](#).
  - הכרזה על הקמת מדינת ישראל, ע"ר התש"ח 1 (מגילת העמצאות). [ליחצו כאן](#).
  - חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. [ליחצו כאן](#).
  - חוק-יסוד: חופש העיסוק. [ליחצו כאן](#).
  - הצעת חוק-יסוד: זכויות חברתיות (הוגשו למעלה מ-20 ה"ח החל משנת 1996. גרסא אחרונה: **ה"ח פ/20/4667** מיום 6.11.2017).
  - אהרון ברק הקדמה **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (יורם רבין ויובל שני עורכים) 5 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).
  - בג"צ 164/97 **קונטרם בע"מ נ' משרד האוצר** פ"ד נב (1) 289,

פסקה 42 (1998).

◦ Kerry Rittich, "Social Rights and Social Policy", *Exploring Social Rights*, 107, p. 109

(דברי חקיקה נוספים יפורטו תחת החלוקה לזכויות ספציפיות. כן נפנה בשיעור לפסקי-דין שמפורטים בהמשך ומתייחסים ליניקה ממקורות המשפט הבינלאומי, והפוך – נחזור כמובן למקורות יסוד אלה גם בשיעורי ההמשך).

2. שיעור 2: התפתחות ההכרה בזכויות חברתיות וההבחנה בין לבין זכויות פוליטיות:

- דפנה ברק-ארז ואיל גרוס "הזכויות החברתיות והמאבק על אזרחות חברתית בישראל: מעבר לזכות לכבוד" **ספר דליה דורנר** 189-195 (כן ראו לענין ההגדרה עמ' 190, 215) (שולמית אלמוג, דורית בייניש, ויעד רותם עורכים, 2009). [ליחצו כאן](#).
- יוסף א' אדרעי "זכויות אדם וזכויות חברתיות" **ספר ברנזון** 45 (ראו בעיקר פרק המבוא) (כרך שני, 2000). [ליחצו כאן](#).

• **מפגש שני (25.7.22 - שיעורים 3+4):**

1. שיעור 3: יחסיות הזכויות – הבטחת הזכויות בשיטות משפט ומשטרים שונים
ובמסגרות שונות (דוגמת כלא)

- הוניה בריטברד "עיגון זכויות חברתיות במשפט הבין-לאומי ובחוקות" **מרכז המחקר והמידע של הכנסת** (17.11.2003). [ליחצו כאן](#). (למבט ראשוני. ראו בחומרי הרשות למקורות עדכניים יותר)

2. שיעור 4: תפקיד המשפט בהגנה על זכויות אלה (האם זהו תפקידו ומהם המוסדות והשלבים המשפטיים המתאימים)

- יובל אלבטון, "בין משפט למחאה" **ספר ברק** 139 (בעיקר עמ' 146-152) (2009). [ליחצו כאן](#).
- דנה פריבר-חפץ "עריכת דין חברתית כחסד" **מעשי משפט** ג 65 (2010). [ליחצו כאן](#).

-
היכרות ראשונית עם זכויות ספציפיות:

• **מפגש שלישי (1.8.22 - שיעורים 5+6):** הזכות לקיום בכבוד ובטחון סוציאלי והזכות לקנין

- חוק הבטחת הכנסה, תשמ"א-1980. [ליחצו כאן](#).
- **חוק הביטוח הלאומי** [נוסח משולב], תשנ"ה-1995 (סעיפים 42, 65, 79, 92, 104, 160, 199, 221).
- תקציר חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי – אתר "שורשים במשפט"

- משרד המשפטים (7.4.2019). כאן. לנוסח החוק המלא – [ראו](#). ניתן להשוות להצעת החוק מ-2016 – [כאן](#).
- עת"מ 18-07-26217 – **איננה אורן נ' משרד הבינוי והשיכון** עמ' 10-20 לסקירת תמונת המצב של אנשים החיים בעוני וסיוע המדינה (פורסם בנבו, 16.3.21). [כאן](#).
- שחר ליפשיץ "על תיאוריות פרשניות, זכויות ילדים, חובות מוסריות של הורים, כספי ציבור וזכות החייב לשקם את עצמו" **ICON-S-IL** (26.2.2019). [ליחצו כאן](#).
- אבישי בניש "הזכות לקיום בכבוד כזכות חוקתית: בעקבות פסק-דין סלאח חסן" **עת סיוע** 3 (תשע"ד). [ליחצו כאן](#).
- אהרון ברק "מורשתו של השופט אדמונד לוי והזכות לתנאי מחיה נאותים" **ספר אדמונד לוי** 39 (אוהד גורדון, עורך, 2017).
- יעל כהן-רימר "הזכות לקיום בכבוד – לא לפושטי רגל בלבד" (מסמך עבודה בעקבות כנס עמותת ידיד לקידום זכויות חברתיות) (2017). [ליחצו כאן](#).
- פט"ר (מחוזי תל אביב) 146955-01-16 **פלוני נ' כונס נכסים רשמי תל אביב ואח'** (פורסם בנבו, 16.6.19). [ליחצו כאן](#). [בפרט מפסקה – 33, אנשים שחיים בעוני זו לא תאונה כלכלית]

• מפגש רביעי (8.8.22 - שיעורים 7+8)

שיעור 7: הזכות לדיור, מזון, מים וחשמל

- הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – חיבור חשמל מטעמים הומניטריים), התשע"ה–2015 (פ/933/20, הוגשה ביום 18.5.2015)
- האגודה לזכויות האזרח – תמצית: ניתוקי חשמל בשל חוב (10.1.2017).
- ת"פ 18-01-17571 **מדינת ישראל 'בהלקר** (פורסם בנבו, 6.9.2018) (פסק-דין של השופט מנחם מזרחי לגבי גניבת מזון). [ליחצו כאן](#).
- עת"מ (ת"א) 28922-03-17 **אלבז נ' משרד הבינוי והשיכון** (פורסם בנבו, ניתן ביום 1.4.2019) (זכאות נשים המקבלות קצבת מזונות לדיור ציבורי, בפרט עמ' 1-7, 19-29, 40-43 המתייחסים לזכות לדיור ולזכויות אנשים החיים בעוני, אך ראו גם על הזכות לנגישות ולשוויון בפסה"ד).
- תקציר עת"מ 18-07-26217 **איננה אורן נ' משרד הבינוי והשיכון** (פורסם בנבו, 16.3.21).
- בג"ץ 4988/19 **מויסה ואח' נ' הרשות לשירותים ציבוריים חשמל** (נבו, פורסם ביום 20.1.22). [ליחצו כאן](#). לתקציר פסק-הדין וההליך המשפט שקדם לו – [ראו כאן](#).
- האגודה לזכויות האדם והאזרח "מבט עולמי משווה: גישות להבטחת הזכות למים במדינות שונות" (דצמבר, 2013). [ליחצו כאן](#).

שיעור 8: הזכות לחינוך (חומרים מדוייקים ימסרו בהתאם להרצאה האורחת).

- יורם רבין "הזכות לחינוך – מעמדה והיקפה בישראל" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (יורם רבין ויובל שני עורכים) 567 (תשס"ד). [ליחצו כאן](#).

• **מפגש חמישי (15.8.22 - שיעורים 9+10):**

שיעור 9: תעסוקה ושבייתה:

- חוק שכר מינימום, תשמ"ז-1987. [ליחצו כאן](#).
- סעיפים 6-8 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (ICESCR), כתבי אמנה 1037, כרך 31, בעמ' 208. [ליחצו כאן](#)
- בג"ץ 4542/02 "קו לעובד" ואח' נ' מדינת ישראל פס' 39-28 לפסק-דינו של השופט לוי (2006). [ליחצו כאן](#).

שיעור 10: הזכות לאיכות הסביבה:

- דברי ההסבר להצעת חוק האקלים, התשפ"ב- 2022 [ליחצו כאן](#)
- שירי ספקטור בן-ארי **ייעדי פיתוח בר קיימא של האו"ם (SDGs)** (הכנסת, מרכז מחקר ומידע, 2018) [ליחצו כאן](#).

• **מפגש שישי (22.8.22 - שיעורים 11+12):**

שיעור 11: נגישות למערכת המשפט:

- חוק הסיוע המשפטי, תשל"ב-1972 (בפרט סעיפים 2-3). [ליחצו כאן](#).
- חוק הסיוע המשפטי (תיקון מס' 22 - הוראת שעה), התשע"ט-2018. [ליחצו כאן](#).
- חוק הסניגוריה הציבורית, תשנ"ו-1995 (סעיף 18). [ליחצו כאן](#).
- יובל אלבטן "דילמת ייצוג אוכלוסיות מודרות בדרך לתיקון חברתי" **מעשי משפט** א 153 (2008).

שיעור 12: שינוי מדיניות ואיך כותבים נייר עמדה:

- **בעקבות מגפת הקורונה: שאלות חשובות לישראל בשנת 2021 ולאחריה** - דוח מכון טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל (מרץ 2021). [כאן](#). [סוגיות בוערות+איך מעריכים נתונים ואג'נדה]
- *תרגול "איך ניגשים לנייר עמדה" על יסוד הנושאים השונים (ולכן ראו יותר חומרים בחומרי הרשות). לצורך תרגול על יסוד הזכות לבריאות:
- רותי הויסטובסקי "תפקידו של בית המשפט בקביעת קריטריונים לצורך מימוש הזכות לקבלת שירותי בריאות" **מעשי משפט** ח 147 (2016). [ניתן לדלג על עמודים 154-157 שמפרטים את פסקי-הדין].

• **מפגש שביעי (29.8.22 - שיעורים 13+14):**

שיעור 13: לימוד ותרגול מיומנויות חיפוש וכתביה אקדמית בהתייחס לנושאים בהם תבקשו להתמקד

מקורות רשות (חלוקה לפי השיעורים לעיל) ו"נקודת התחלה" לעבודות המסכמות:

שיעור 1: ההצדקות והמקורות הנורמטיביים להכרה בזכויות אדם ("אמנה חברתית", משפט בינלאומי ומשפט מדינתי):

- מרכז מינרבה, מאגר מידע בעברית: זכויות האדם בישראל על פי אמנות זכויות האדם הבינלאומיות (ראו הדף על זכויות חברתיות). [כאן](#).
- **דין וחשבון: יישום האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות בישראל** (דו"ח שהוגש לוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות של האו"ם, 1997). [בספריה](#).
- יובל שני "זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות במשפט הבינלאומי: איזה שימוש יכולים בתי המשפט הישראליים לעשות בהן?" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (יורם רבין ויובל שני עורכים) 297 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).
- בג"ץ 2599/00 **יתד - עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך**, פ"ד נו(5) 834 (2002). [ליחצו כאן](#).
- The European Pillar of Social Rights - ראו [כאן](#) לפירוט 20 העקרונות וכן כאן להודעת הנציבות האירופית (European Commission) אודות [תכניות אסטרטגיות בנושא של זכויות חברתיות](#) בפרט בהתייחס למשבר הקורונה ועד לשנת 2030.

שיעור 2: התפתחות ההכרה בזכויות חברתיות וההבחנה בין לבין זכויות פוליטיות:

- רות גביזון "על היחסים בין זכויות אזרחיות-פוליטיות ובין זכויות חברתיות" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (יורם רבין ויובל שני עורכים) 23 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).
- אורי זילברשייד **שוויון חברתי? לא בחוקתנו** 81-86, כן ראו בפרק ח': 321-384 (2015). [לסקירה עדכנית יותר אך קריאה פחות, ראו הפרק על זכויות חברתיות בספרו של ברק מדינה **דיני זכויות האדם בישראל** 751 (2017)]
- מיכאל יוגדה "בין זכויות חברתיות לחובות חברתיות במשפט העברי" זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (יורם רבין ויובל שני עורכים) 233 (תשס"ה). [על השאלה של שיח זכויות על מול שיח חובות]
- ענת מאור "חור פעור בספר החוקים: הצעת חוק-יסוד: זכויות חברתיות-כלכליות – כרוניקה של כשלון החקיקה" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (יורם רבין ויובל שני עורכים) 195 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).
- **נטע זיו** "משפט ועוני – מה על סדר היום? הצעה לאג'נדה משפטית לעוסקים בייצוג אוכלוסיות החיות בעוני" **עלי משפט** ד 17, עמ' 19-24 (תשס"ה). [על הזירה החוקתית והחוקית]
- Yoram Rabin & Yuval Shany "The Israeli Unfinished Constitutional Revolution: Has the Time Come for Protecting Economic and Social Rights?" 37 Israel Law Review (2004) 299. [ליחצו כאן](#)

שיעור 3: יחסיות הזכויות – הבטחת הזכויות בשיטות משפט ומשטרים שונים ובמסגרות שונות (דוגמת

כלא)

- ע"א 8096/17 **סקוק נ' איסחקוב** (פורסם בנבו, 3.2.2019). (על האיזון בין זכויות בעל חוב לבין זכויות ילדים למזונות; שאלת ההיתלות על הקופה הציבורית ועוד. ראו בפרט פסק-דינה של השופטת וילנר, סעיפים 4-6 לפסק-דינו של השופט הנדל וסעיפים 56 לפסק-דינו של השופט שטיין)
- דפנה ברק-ארז "זכויות אדם בעידן של הפרטה" **עבודה חברה ומשפט** ח 209 (תשס"א).
- גיא זידמן "זכויות חברתיות: מבט משווה להודו ולדרום אפריקה" זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (יורם רבין ויובל שני עורכים) 347 (תשס"ה). **ליחצו כאן**.
- אבישי ביניש ומיכל קרמר "למלא את החלל: מודל לעיצוב הזכות לקיום בכבוד בעקבות המשפט החוקתי הגרמני" **עבודה, חברה ומשפט** 263 (2015). **כאן**. (נסיון ללמוד ממודלים זרים, דרך דוגמת הזכות לקיום בכבוד).
- ברק מזינה **דיני זכויות האדם בישראל** 751 (2017) – פרק על זכויות חברתיות (עדכני יותר אך פחות ידידותי לקריאה)

שיעור 4: תפקיד המשפט בהגנה על זכויות אלה (האם זהו תפקידו ומהם המוסדות והשלבים

המשפטיים המתאימים)

- יואב דותן "כבוד האדם, צדק סוציאלי וזכויות חברתיות חוקתיות: תגובה על מאמרו של אהרן ברק "זכות הבת למינימום קיום אנושי בכבוד" **עבודה חברה ומשפט** 207 (2015). **ליחצו כאן**. (אפשר לדלג על ההקדמה). למאמר מוקדם יותר של המחבר – "בית המשפט העליון כמגן הזכויות החברתיות" **ליחצו כאן**.
- פרנסס רדאי וערן גולן "חוקתיזציה של זכויות חברתיות" **המשפט** 21, 89 (תשס"ו). **ליחצו כאן**.
- יובל אלבטון, "עריכת דין מניעתית ככלי עבודה עם אוכלוסיות מוחלשות" **מעשי משפט ד** (2011). **ליחצו כאן**.

שיעור 5: הזכות לקיום בכבוד ובטחון סוציאלי והזכות לקנין

- דו"ח העוני של הביטוח הלאומי – ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות – 2020 לפי נתונים מנהליים (פורסם ביוני, 2022). **ליחצו כאן**.
  - ג'וני גל, מיכל קרומר-נבו, שביט מדהלה וגיא ינאי **סיוע סיוע חומרי לאנשים החיים בעוני: סקירה היסטורית ומגמות נוכחיות**, ניתן להתמקד בפרק הסיכום וההמלצות – עמ' 33-35 (מתוך דוח מצב המדינה/מכון טאוב, 2019). **כאן**.
  - בג"ץ 366/03 **עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר** פ"ד ס (3) 464 (2005).
  - בג"צ 10662/04 **חסן נ' המוסד לביטוח לאומי** (לא פורסם, 28.2.2012). **ליחצו כאן**.
  - עב"ל 17457-08-14 **נטע ויסמן נ' המוסד לביטוח לאומי** (ניתן ביום 17.5.18). **ליחצו כאן**. לתמצית שניסחה האגודה לזכו"א ולכתבי

הטענות: **ליחצו כאן**. (אין לשלול גמלת הבטחת הכנסה בגלל תמיכה משפחתית).

- רע"א 4905/98 **גמזו נ' ישעיהו** פ"ד נה(3) 360 (2001). **ליחצו כאן**.
- בג"ץ 5578/02 **מנור נ' שר האוצר** פ"ד נט(1) 729 (2004). **ליחצו כאן**.
- פט"ר 29876-09-15 **כהן נ' כונס נכסים רשמי** פס' 34-28 (פורסם בנבו, 11.1.18) [זכויות ילדים בהליכי פשיטת רגל]
- משכית בנדל "אין דבר כזה": על הסטנדרט הישראלי לקיום בסיסי (בכבוד) וקצבת הבטחת הכנסה **האגודה לזכויות האזרח** (2013).
- **ליחצו כאן**. לטבלת תקציר משפט-משווה – ראו **כאן**.
- אמיר פז-פוקס **"כבוד לעניים: בין כבוד האדם והזכות לביטחון סוציאלי" ביטחון סוציאלי 75, עמ' 9 (2007)**. **ליחצו כאן**.
- אורי זילברשייד **שויון חברתי? לא בחוקתנו** 300-305 (2015).
- חנוך דגן "קנין, אחריות חברתית וצדק חלוקתי" **צדק חלוקתי בישראל** (מנחם מאוטנר עורך), 97 (תשס"א). **ליחצו כאן**.

שיעור 7: הזכות לדיור, מזון, מים וחשמל

- **חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה)**, התשנ"ט-1998 (והקפאותיו השונות בחוק ההסדרים).
- **חוק הליכי תכנון ובנייה להאצת הבנייה למגורים (הוראת שעה)**, התשע"א-2011.
- כללי תאגידי מים וביוב (ניתוק אספקת מים או שירותי ביוב), תשע"ה-2015. **ליחצו כאן**.
- ערן נריה ועדי ניר-בינמיני "התמודדות עם ניתוקי מים – תמונת מצב" **עת סיוע 3** (תשע"ד). **ליחצו כאן**. (לסקירת המצב בטרם תיקון החוק).
- בג"ץ 5671/01 **ה.ל.ב. - התנועה למלחמה בעוני נ' מנהל אגף הגבייה בעריית תל-אביב-יפו** תק-על 2004(2) 642 (2004). **ליחצו כאן**.
- ע"א 9535/06 **אבו מסאעד נ' נציב המים** (5.6.2011) **ליחצו כאן**. [ניתוקי מים. ראו עוד פסיקה מ-2017 ברוח דומה].
- עת"מ 18-04-57471 **אזרן נ' משרד הבינוי והשיכון**, עמ' 15-12 (פורסם בנבו, 5.7.21). **כאן**. (על הקשר בין פרוצדורה, פערי כוחות ומימוש זכות (פה הזכות לדיור)).
- עת"מ 18-07-26217 **אינה אורן נ' משרד הבינוי והשיכון** בפרט עמ' 25-21 על הזכות לדיור (פורסם בנבו, 16.3.21). **כאן**. (עוד בפסה"ד על אנשים בעוני והזכות לקיום בכבוד)
- נטע זיו "אי ציות, התנגדות ויצוג אנשים החיים בעוני – המקרה של פלישות לדיור ציבורי" **דין ודברים** א 115 (2004).
- נטע זיו "עוני, צמצום פערים ושוויון: המקרה של הזכות למים" **משפט וממשל ז** (תשס"ה) 943.
- טל רוזנפלד, סבסטיאן ולרשטיין, נתנאל רייכר "לקראת מערך כולל של דיור בהישג יד בישראל - נייר מדיניות". **ליחצו כאן**.
- הערה פרשנית של האו"ם בדבר הזכות לדיור – Committee on Economic, Social and Cultural Rights, **General Comment 4, The right to adequate housing**. **ליחצו כאן**.
- אחד ביום, המאבק נגד פינוי הדיירים בגבעת עמל. פודקאסט **להאזנה כאן**.

שיעור 8: הזכות לחינוך

- חוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (פרק שלישי). **ליחצו כאן**.

- חוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988. [ליחצו כאן](#).
- חוק יום חינוך ארוך ולימודי העשרה, התשנ"ז-1997. [ליחצו כאן](#).
- בג"צ 1554/95 **עמותת "שוחרי גיל"ת" נ' שר החינוך, התרבות והספורט**, פ"ד נ(3) 2 (1996).
- בג"ץ 2599/00 **יתד - עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך**, פ"ד נו(5) 834 (2002). [ליחצו כאן](#).
- בג"ץ 6973/03 **מרציאנו נ' שר האוצר**, פ"ד נח(2) 270 (2003). [ליחצו כאן](#).
- בג"צ 5373/08 **אסמעיל אברהים אבו לבדה נ' שרת החינוך** פסה"ד של השופטת פרוקצ'יה: פס' 8-1, 38-62 (6.2.2011), [ליחצו כאן](#). אך ראו מאז ניתן פסה"ד:
- החלטת ממשלה 3790 צמצום פערים חברתיים-כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים (13.5.2018). [ליחצו כאן](#). להתייחסות ל"תוכנית החומש" בעיתונות, [ראו כאן](#).
- יוסי דהאן **צדק חינוכי, הפרטה ומטרות החינוך** (2018) [בספריה]

שיעור 9: תעסוקה ושבייתה:

- חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א-1951. [ליחצו כאן](#).
- חוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, תשנ"ו-1996. [ליחצו כאן](#).
- חוק להגברת האכיפה של דיני העבודה, תשע"ב-2011. [ליחצו כאן](#).
- חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, תשמ"ח-1988 [ליחצו כאן](#)
- חוק הגנת השכר, תשי"ח-1958 [ליחצו כאן](#)
- חוק שכר שווה לעובדת ולעובד, תשנ"ו-1996 [ליחצו כאן](#)
- חוק גיל פרישה, תשס"ד-2004 [ליחצו כאן](#)
- חוק פיצויי פיטורים, תשכ"ג-1963 [ליחצו כאן](#)
- עב"ל (ארצי) 15-10-44405 **עומרי קיס נ' המוסד לביטוח לאומי** (פורסם בנבו, 26.03.2018) (תשלום טיפים למלצרים). [ליחצו כאן](#).
- בג"ץ 6322/14 **התאחדות הסוחרים והעצמאים הכללית נ' שר הפנים** (פורסם בנבו, 19.04.2017) (פתיחת עסקים בשבת והאיזון בין חופש העיסוק לזכות לקיום בכבוד). [ליחצו כאן](#).
- בג"ץ 16/4406 **איגוד הבנקים בישראל נ' כנסת ישראל**, פס' 5-1 לפסק-דינה של הנשיאה נאור וכן פסקאות 78, 40-31, 13-12 לפסק-דינו של השופט מלצר. (פורסם בנבו, 29.9.2016). (לענין חופש ההתארגנו). [ליחצו כאן](#).
- אבישי בניש "מיקור חוץ בראי משפט ציבורי: הפרטת תוכניות "מרווחה לעבודה" ובעיית כשלי הפיקוח" **משפטים** ל"ח 2, 283 (2008).
- איתי סבירסקי "לא על המשפט לבדו, לא על ההסתדרות לבדה: קידום התארגנות עובדים ככלי יעיל לאכיפה עצמית של זכויות ולהעצמה חברתית" **מעשי משפט** כרך ב, 87 (2009). [ליחצו כאן](#).
- ניר גנאינסקי **מעמדה החוקתי של זכות השביתה** שער רביעי (2014)
- אורי זילברשייד **שוויון חברתי? לא בחוקתנו** 305-320 (2015).

שיעור 10: הזכות להגנה הסביבה

- חוק אוויר נקי, תשס"ח- 2008 [ליחצו כאן](#)
- חוק הגנת הסביבה (סמכויות פיקוח ואכיפה), תשע"א-2011 [ליחצו כאן](#)
- אריה וגנר וגלעד אוסטרובסקי "שיח הזכויות ואיכות הסביבה: הילכו שניהם יחדיו?", **מעשי משפט** ב 39 (2009). [ליחצו כאן](#).
- יובל שני "הזכות לאיכות סביבה ראויה כזכות אדם במשפט הבינלאומי", **המשפט** 297 (2001). שימו לב שזה מאמר ישן שיכול לספק פרספקטיבה בשאלת ההכרה בזכות זו.
- דפנה בן פורת **הזכות החוקתית לאיכות סביבה ראויה- סקירה משווה** (הכנסת, מרכז מחקר ומידע, 2004). [ליחצו כאן](#). (לסקירה ראשונית השוואתית ממנה אפשר לצאת לחומרים משווים עדכניים).

שיעור 11: נגישות למערכת המשפט:

- דפנה ברק ארז "מזיהוי עוול לסעד משפטי: בעקבות "Naming, Blaming, Claiming" **מעשי משפט** ג (2010). [ליחצו כאן](#).
- רוני הולר, אבישי בניש, ג'וני גל, נועם תרשיש "מיצוי זכויות בישראל: מצב הידע וכיווני המחקר בעתיד" **בטחון סוציאלי** 113, בעמ' 5 (2021). [כאן](#).
- יובל אלבשן "נגישות האוכלוסיות המוחלשות בישראל למשפט" **עלי משפט** ג (תשס"ד). [לחצו כאן](#).
- אבישי בניש ולירון דוד "זכות הגישה למנהל במדינת הרווחה: על (א-)מיצוי זכויות חברתיות וחובת ההנגשה של החקיקה החברתית" **משפט וממשל** יט 395 (2018). [ליחצו כאן](#).
- הרצאה (אנגלית) של עו"ד בריאן סטיבנסון ב-TED על אוכלוסיות מוחלשות, זהות קהילתית ועוד. [לחצו כאן](#).
- ג'וני גל "על החשיבות במיצוי זכויות" **ביטחון סוציאלי**, 73, 5 (2007). [ליחצו כאן](#).
- **עמ"מ 2732/14 שניידר נ' משרד הבינוי והשיכון** פס' 2-1 לפסק-דינו של השופט מזוז, פסק-דינה של השופטת ברק-ארז (פסקאות 1-16) (פורסם בנבו, 28.1.15) [דעת מיעוט לפיה יש להתייחס למוחלשות חברתית והשכלתית בעת ביקורת שיפוטית על אופן איסוף הראיות על-ידי הרשות המינהלית].
- **חוק שירותי הסעד** (תיקון מס' 8), התשע"ח-2018 [על חשיבות השם].

שיעור 12: הזכות לבריאות

- חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד-1994 (בפרט ראו, סעיף 3 לחוק). [ליחצו כאן](#).
- חוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996 (בפרט ראו סעיף 3 לחוק). [ליחצו כאן](#).
- פקודת בריאות העם (1940) [ליחצו כאן](#)
- חוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996 (בפרט ראו סעיף 3 לחוק). [ליחצו כאן](#).
- אייל גרוס "בריאות בישראל – בין זכות למצרף" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (י' רבין וי' שני עורכים) 437 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).
- בג"ץ 3071/05 **לוזון נ' ממשלת ישראל** (לא פורסם, 28.7.08). [ליחצו כאן](#).
- בג"ץ 6362/17 **אחלאס סמריה ואח' נ' משרד הבריאות** (פורסם בנבו, 20.02.2018) (סגירת מרפאת טיפת חלב). [ליחצו כאן](#).
- רמי אדוט, דני פילק ונדב דוידוביץ' "בלי הבדל בין עשיר לעני – מתווה להצלת מערכת הבריאות הציבורית" נייר עמדה (2014) – [ליחצו כאן](#).

- דו"ח המלצות הוועדה לחיזוק מערכת הבריאות הציבורית (15.6.14). [ליחצו כאן](#).

כן ראו חומרים בנושאים משיקים כגון קצבאות נכות, חיסונים, וכד'.

נושאים אפשריים נוספים לבחירת המשתתפים לקראת העבודה המסכמת:

- **בחירת הזכויות החברתיות מנקודת המבט של הקבוצה הופנעת בחברה:** קשישים, בעלי מוגבלויות, ילדים ונוער בסיכון, נשים, מיעוטים (ערבים, חרדים, עולים), חסרי תושבות (כגון עובדים זרים ומבקשי מקלט), אנשים החיים בעוני וכד'.
רקע כללי לחלק זה:
- יובל אלבטן "דילמת ייצוג אוכלוסיות מוזרות בדרך לתיקון חברתי"
מעשי משפט א 153 (2008). [ליחצו כאן](#).
- סרטון (באנגלית) על המחסום הסוציו-אקונומי והפער לא רק בין החברה לה אנחנו שואפים לבין המציאות, אלא גם בין מה שאנחנו חושבים שקיים לבין המציאות - [ליחצו כאן](#).
- יוסף קטן ועידית וייס **תפקידי הממשלה בפיתוח חברה אזרחית והון חברתי בקהילות בסיכון** (הפרק על קהילות בסיכון- מאפיינים עיקריים - בעמ' 5) (2006). [ליחצו כאן](#).
- **קשישים:**
  - המלצות הצוות למניעת הידרדרות תפקודית של אזרחים ותיקים - טיטה להערות הציבור (פורסם ביום 2.6.22). [הדו"ח מתייחס לרפורמה משמעותית במבנה והיקף מערך שירותי הסיעוד לזקנים].. [ליחצו כאן](#).
  - לילך לוריא "הפרטת הפנסיה התעסוקתית בישראל" **מדיניות ההפרטה בישראל: אחריות המדינה והגבולות בין הציבורי לפרטי** (2012). (בעיקר עמ' 31-11).
  - יעקב קופ, רוני בר-צורי **קווים למדיניות זקנה בישראל: הזיקנה בין נטל לנכס**. (2008). [ליחצו כאן](#).
  - ישראל דורון "זקנה וזכויות כלכליות וחברתיות: יחסי הגומלין בין הזדקנות החברה הישראלית ובין מעמדן של הזכויות הכלכליות והחברתיות במשפט הישראלי" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (יורם רבין ויובל שני עורכים) 893 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).
- **בעלי מוגבלויות:**
  - חוק שוויון לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998. [ליחצו כאן](#).
  - חוק שירותי רווחה לאנשים עם מוגבלות, התשפ"ב-2022. [ליחצו כאן](#) (לתקציר ההצעה שאושרה - [ראו כאן](#). טרם פורסם ברשומות).
  - בג"צ 7081/93 **בוצר נ' מועצה מקומית "מכבים רעות"**, פ"ד נ(1) 19 (1996).
  - שנית מור "לקראת רדיקליזציה של קצבת נכות כללית" **העצמה במשפט** 91 (מימי אייזנשטדט וגיא. מונדלק, 2008). [ליחצו כאן](#).
  - לניתוח מנקודת מבט טיפולית: אריק רימרמן, שירלי אברמי טל ארטן-ברגמן "מדיניות כלפי אנשים עם נכויות: מחקיקה סוציאלית לחקיקת זכויות" **עיצוב מדיניות חברתית בישראל** 287 (אורי אבירם, ג'וני גל ויוסף קטן, עורכים, 2007). [ליחצו כאן](#).
  - נטע זיו "אנשים עם מוגבלויות - בין זכויות חברתיות לצרכים

קיומיים" **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות** (י' רבין וי' שני עורכים) 811 (תשס"ה). [ליחצו כאן](#).

• מיעוטים (חרדים/ערביי ישראל/עולים):

- מיכל אופיר ותמי אליאב **קצבאות הילדים בישראל: מבט היסטורי וראייה בינלאומית** (המוסד לביטוח לאומי, 2005). [ליחצו כאן](#).
- הצוות למיגור הגזענות נגד יוצאי אתיופיה **דוח מסכם** (2016). הדו"ח מתייחס להיבטים שונים ולקשר בין משפט לעוני ולחינוך. ראו בפרט עמ' 54-58 (משפט ואפליה), 75-94 (כלים וטיפול במישור הפלילי, בפרט ראו התייחסות לדיני מעצרים). [לחצו כאן](#).

• ילדים ונוער בסיכון:

- אמנת האו"ם לזכויות הילד, כ"א 1038, כרך 31, בעמ' 221 (1989). [לחצו כאן](#).
- ה"ח נציבות זכויות הילד, התשע"ה-2014. [לחצו כאן](#).
- דין וחשבון הוועדה לבחינת עקרונות היסוד בתחום הילד לאור אמנת האו"ם ויישומם המשפט הישראלי (חלק כללי), בראשות השופטת סביונה רוטלוי (2003). (להלן: "**ועדת רוטלוי**"), עמ' 89-57 - תמצית ההמלצות, עמ' 136 - מודל הוועדה לעיגון עקרון טובת הילד. [לחצו כאן](#).
- דין וחשבון ועדת המשנה בנושא הילד ומשפחתו, שפעלה בראשות עו"ד תמר מורג במסגרת הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה (2003). [לחצו כאן](#).
- טלי ארזי ויעל סבג, **הגברת מצבי הסיכון של ילדים ובני נוער נוכח משבר הקורונה - דוח מכון ברונקדייל** (2020). [כאן](#).
- חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960. [לחצו כאן](#).
- חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971. [לחצו כאן](#).

• משפחות חד הוריות:

- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962. בפרט סעיף 68(א) לחוק. [לחצו כאן](#). (מתקשר כמובן גם לנושא הקודם)
- **תמי אליאב ואח' משפחות חד הוריות בישראל - תמונת מצב והצעות לשיפור** (המוסד לביטוח לאומי, 2009). [ליחצו כאן](#).

• נשים:

- שרון רבין מרגליות, "ההסבר (התירוץ) השוקי לפערי שכר מגדריים" **הפרקליט** נ 501, 510 (2008). [ליחצו כאן](#).
- שדולת הנשים - ניירות עמדה בנושאים שונים, בפרט בנוגע להשפעת משבר הקורונה. [ראו כאן](#).
- מיכל קרומר-נבו **נשים בעוני - סיפורי חיים: מגדר, כאב, התנגדות** (2006). [בספריה](#).

• זרים ומבקשי מקלט:

- עמנ (ת"א) 39815-12-21 **סמרנובה נ' רשות האוכלוסין וההגירה**, פסקאות 9-11, 24-17 להחלטת השופטת אגמון-גונן. [ליחצו כאן](#). (אשרת עבודה לפליטים)
- בג"ץ 4386/16 **טספהיוט מדיו נ' נציבות בתי הסוהר** (פורסם בנבו, 13.06.2017) (מתקן חולות). [ליחצו כאן](#).

- הצעת חוק מתווה ראש הממשלה למדיניות מקלט לישראל – אמנת הפליטים, עקרונות מחייבים להסכמי העברה ושיקום דרום תל אביב, התשע"ח - 2018 (ה"ח מטעם חה"כ יחימוביץ', על יסוד מתווה האו"ם). [ליחצו כאן](#).

- אנשים החיים בעוני:

- איל פלג **אתגר העוני של המשפט המינהלי** (2014).
- שלמה סבירסקי, אתי קונור-אטיאס ואביב ליברמן **תמונת מצב חברתית 2017** – מרכז אדוה (בפרט עמודים 27,29) (24.1.2018)
- **דין וחשבון הוועדה למלחמה בעוני** (מהדורה שניה, יולי 2014). ראו בעיקר: המלצות הוועדה (החל מעמ' 9); הגדרת עוני (עמ' 74-71); נתוני עוני בישראל 2012 (עמ' 77 וסיכום פרק זה בעמ' 85). [ליחצו כאן](#).
- לוי וויט, "הכפפה, כישורי הישרדות רטוריים ונעלי יום ראשון: הערות על השימוע בעניינה של גב' ג", מעשי משפט ב 119 (2009). [ליחצו כאן](#).

- **שאלת הרחבת היריעה** – אילו עוד זכויות שלא נדונו בשיעורים, ראויות להיקרא זכויות חברתיות? כך למשל, האם גם זכויות קבוצתיות כמו הזכות לתרבות – ראו למשל בספרם של יורם רבין ויובל שני (עורכים) **זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות במשפט הישראלי** (תשס"ד). [כן ראו בספר זה מאמרים נוספים הנוגעים לנושאים שפורטו בסילבוס. שימו לב שמדובר במאמרים ישנים יחסית אולם הם יכולים לסייע במתן רקע ראשוני לסוגיה שתבחרו]. עוד ראו כאן להערות פרשניות של האו"ם בהתייחס לזכויות ספציפיות - [ליחצו כאן](#).

- להרחבה ולהעשרה, ראו ספרות כללית בנושא:

- ברק מדינה **דיני זכויות האדם בישראל** 751 (2017) – פרק על זכויות חברתיות בספריה.
- יובל אלבטן **פרקליטי העשוקים** (2014). בספריה.
- אריק רימרמן, שירלי אברמי טל ארטן-ברגמן **עיצוב מדיניות חברתית בישראל** 287 (אורי אבירם, ג'וני גל ויוסף קטן, עורכים, 2007). [ליחצו כאן](#).